УДК 377.81

Тетяна Варянко, *старший викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №1*

Лариса Іванченко, *старший викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №1 факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Стаття містить інформацію, яка розкриває поняття «соціокультурна компетентність». Оволодіти іноземною мовою в повному обсязі і не знати культури країни, мову якої вивчаємо, не знати менталітету людей, що говорять цією мовою, неможливо. Формування соціокультурної компетентності є обов'язковим компонентом комунікативної компетентності.

Ключові слова:*соціокультурна компетентність, іншомовна комунікативна компетентність, навчання іноземної мови.*

Літ. 5.

Татьяна Варянко, *старший преподаватель кафедры английского языка технического направления №1*

Лариса Иванченко,*старший преподаватель кафедры английского языка технического направления №1 факультета лингвистики Национального технического университета Украины «Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»*

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У СТУДЕНТОВ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Статья содержит информацию, раскрывающую понятие «социокультурная компетентность». Овладение иностранными языками, не зная культуры страны, язык которой изучается, не зная менталитета людей, говорящих на этом языке, не может быть полноценным. Формирование социокультурной компетентности – это обязательный компонент коммуникативной компетентности.

Ключевые слова:*социокультурная компетентность, иноязычная коммуникативная компетентность, обучение иностранному языку.*

TetianaVarianko, *Senior Lecturer of theEnglish Departmentfor Technical Specialities №1*

Larysa Ivanchenko,*Senior Lecturer of theEnglish Departmentfor Technical Specialties №1, Faculty of Linguistics, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"*

FORMATION OF SOCIOCULTURAL COMPETENCE OF STUDENTS AT ENGLISH LANGUAGE CLASSES

Foreign language learners have to master a number of competences: linguistic, pragmatic and sociocultural. The article highlights the conception of sociocultural competence. Language learning cannot be complete and profound without the knowledge of culture of thecountry and the mentality of native speakers.

Sociocultural competence is an integral part of foreign language communicative competence and can be considered as an integrative personal quality.It enables the learners to understand the context of the native speakers` language and choose language forms to achieve a desired communicative effect. The best way to develop sociocultural competence is to immerse in the natural language environment and communicate with native speakers. But the absence of such environment can be compensated with authentic materials.

Developing student`s sociocultural competence is of great importance, because their future work involves communication with people.

The studentsmust be supplied with modern training packages, which include print and electronic media. All the students must have access to the web. The teacher helps them to develop independent abilities to search and process information on sociocultural topics. The authentic materials give examples how the language is used by native speakers, give authentic cultural information, motivate learners to master the language, prepare them for world communication. The knowledge of a foreign language helps understand their native language and culture, contributes to intercultural communication, provides the access to foreign scientific literature, gives the opportunity to get international education and to understand other people. Nowadays a successful specialistmust have skills of intercultural communication.

A person with sociocultural competence is able to see the relationships between different cultures. He has a critical or analytical understanding of his own and other cultures. Sociocultural competence comprises the knowledge of the national culture, the language and the norms of behaviour. Sociocultural competence gives the ability to behave appropriately in the specific situations, to use proper vocabulary, to understand the meanings of the words in the context, to choose the appropriate form of social etiquette.

Key words:*sociocultural competence, teaching of a foreign language, foreign language communicative competence.*

Вступ. В Україні трансформується сфера освіти. За умови цієї трансформації і формування нової парадигми освіти, підвищується роль іноземної мови. Іноземна мова стає одним з джерел знань про країни та світ. Головною метою навчання іноземної мови є здатність студентів до міжкультурного спілкування, формування у них комунікативної компетентності. Однією з її важливих складових є соціокультурна компетентність. Майбутні інженери повинні бути здатні здійснювати міжкультурне спілкування засобами іноземної мови.

Формування у студентів соціокультурної компетентність є одним з пріоритетних завдань навчання іноземних мов.

Згідно з загальноєвропейськими компетенціями володіння іноземною мовою, соціокультурна компетентність охоплює такі аспекти життя:

- повсякденне життя;
- умови життя;
- міжособистісні стосунки;
- система цінностей, переконань стосовно понять та явищ;
- мова жестів;
- виконання ритуалів [5, с. 104-105].

Аналіз останніх досліджень та публікацій.Сучасна мета навчання іноземної мови і культури може бути сформульована як підготовка до реальної міжкультурної комунікації. Багато авторів трактують міжкультурну комунікацію як адекватне взаєморозуміння учасників комунікації, які належать до різних національних культур [3,с. 331].Соціокультурний компонент повною мірою реалізований у підході З.Н. Никитенко. У ньому представлено всі складові цього компоненту: мовні знання, які включають безеквівалентну та фонову лексику, а також знання національної культури (етикет, реалії), навики і вміння мовної та немовної поведінки [4, с. 4-7].

В останні роки посилилась увага науковців до соціокультурної компетентності. Вважається, що вона є показником готовності студентів до міжкультурної комунікації. Багато науковців теоретично обґрунтували це питання в своїх працях. Це Є.М. Верещагін, Н.І. Гез, В.Г. Костомаров, О.О. Леонтьєв та інші.

Є.М. Верещагін та В.Г. Костомаров стверджували, що всі рівні мови мають в собі країнознавчий план, тому вивчення культурного компоненту слів є дуже важливою умовою успішного оволодіння іноземною мовою [2,с. 374].

Так,С.М. Амеліна, Л.С. Аззолінівизначають соціокультурну компетентність як вміння і готовність застосовувати сукупність соціолінгвістичних, соціопсихологічних, країнознавчих та міжкультурних

знань для того, щоб досягти порозуміння між людьми, які є представниками різних соціумів.

Ця компетентність сприяє розумінню спільного й відмінного між культурами, допомагає розпізнавати упередження та позбавлятися їх, бути толерантними, створювати умови для міжкультурних обмінів, вчить свідомо і відповідально діяти у своєму власному суспільстві. Вона також формує цінності і норми поведінки, які посилюють здатність до відповідальності за особисту діяльність. Студент зможе виразити інтерес до інших, бути сміливим у висловлюванні своєї думки, бути готовим взяти на себе відповідальність, бути здатним до співпраці.

Мета статті – висвітлити процес формування у студентів соціокультурної компетентності.

Виклад основного матеріалу.Мова є найважливішим засобом актуалізації і функціювання людської культури. Різні культурні феномени фіксуються і зберігаються за допомогою лексико-граматичної форми, а також передаються і сприяють діалогу з носіями культури. Ми можемо представити соціокультурний компонент змісту навчання іноземної мови як систему знань, вмінь і навичок. Оволодіння ними забезпечує розвиток іншомовної соціокультурної компетентності студентів, формування світогляду, моралі і поведінки, готовність до суспільного життя в багатокультурному суспільстві. Але ця система постійно розвивається, тому що вона тісно пов’язана з соціально-культурним розвитком суспільства.

Провідним принципом навчання іноземної мови є принцип комунікативності. Процес навчання ми будуємо як процес комунікації, розробляємо комунікативні вправи на культурологічному матеріалі.

Соціокультурний компонент наповнюється елементами міжкультурного підходу. Особливістю розвитку соціокультурного компонента є порівняння явищ, властивих двом і більше культурам, тобто культурі рідного народу студента та культурі народу – носія мови, що вивчається. Велика увага приділяється етнічній неоднорідності суспільства, в

якому живе студент, та суспільства, мова якого вивчається. Таким чином, не заперечується національна ідентичність студента, а наголошується, так як в процесі порівняння заповнюються культурні прогалини.

Формування соціокультурної компетентності розглядається як система взаємопов'язаних компонентів:

1. країнознавча компетентність;
2. лінгвокраїнознавча компетентність;
3. соціолінгвістична компетентність.

Країнознавча компетентність – це знання про народ, який є носієм мови, про його національний характер, суспільно-державний устрій, здобутки в галузі освіти, культури, особливості побуту, традиції, звичаї. Використання культурної та країнознавчої інформації в процесі навчання іноземної мови забезпечує зростання пізнавальної активності студентів, сприяє розвитку їх комунікативних можливостей.

Лінгвокраїнознавча компетентність – це здатність сприймати мову в її культуроносній функції, з національно-культурними особливостями. Студенти повинні оволодіти знаннями мовних одиниць, у тому числі з національно-культурним компонентом семантики, а також вміти використовувати їх у відповідних соціально-мовленнєвих ситуаціях.

Використання на заняттях текстів лінгвокраїнознавчого змісту дає свої результати, так як в цих текстах завжди можна зустріти реалії країни, мову якої вивчаємо. Студентам пропонуються автентичні тексти різних стилей: публіцистичні, науково-популярні.

Публіцистичний текст – це ефективний засіб формування соціокультурної компетентності. Він має національно-культурну специфіку, що проявляється на рівні семантики, синтаксису та структури. Вплив вербального повідомлення підсилюється ілюстраційно-географічними засобами. Так, британські та американські якісні газети несуть інформативність, структурно-композиційну чіткість. Газети є джерелом нової

сучасної лексики, фразеологізмів, відображають динаміку розвитку мови, нових мовних форм, а також представляють стилі сучасної іноземної мови.

Соціолінгвістична компетентність – це знання особливостей національного мовленнєвого етикету і невербальної поведінки, а також навичок враховувати їх у реальних життєвих ситуаціях, здатність організовувати мовленнєве спілкування відповідно до комунікативної ситуації, соціальних норм поведінки та соціального статусу учасників комунікації [1,с.63-67].

Мовленнєвий етикет – це культура мови. Мовленнєвий етикет іноземної мови має особливе значення для виховання особистостей. Можна багато навчитись, вивчаючи мовленнєвий етикет країни, мову якої вивчаємо. Тому треба приділити увагу вивченню фраз, кліше, фразеологічних зворотів. Для успішного формування соціокультурної компетентності широко використовується і позааудиторна робота. Це тематичні вечори, зустрічі з цікавими людьми, спілкування зі студентами з Європи через Інтернет, перегляд фільмів іноземною мовою. На заняттях з іноземної мови ми формуємо культуру світу в свідомості людини, розвиваємо бажання брати участь в міжкультурній комунікації. Цю роботу ми проводимо і через науково-практичні конференції. Студенти готують доповіді іноземною мовою. Проведення таких конференцій сприяє підвищенню мотивації у вивченні іноземної мови.

Мова і культура тісно пов’язані між собою. Мова зберігає культурні цінності, які відображаються в одиницях мови, в усних та письмових текстах. Мова водночас передає культурні цінності від одного до іншого покоління. Знайомство з іноземною мовою дозволяє оволодіти не тільки мовним кодом, але й звичаями, досягненнями культури та способом життя її носіїв. Мова не існує поза культурою, вона є її частиною. При знайомстві з культурою країни, мову якої вивчаємо, студенти отримують знання, навики та вміння, що забезпечують, можливість міжкультурної комунікації.

Усі компоненти соціокультурної компетентності взаємопов'язані через поняття культурного та соціального контекстів і оволодіння ними повинно відбуватися комплексно. Якщо контекст культури передбачає реалії, які є загальними для всього народу носія мови, то соціальний контекст – це знання конкретних соціальних умов спілкування, прийнятих у країні, мова якої вивчається. Отже, соціокультурна компетентність є вмінням людини усвідомлено враховувати знання соціального і культурного контекстів країни у процесі іншомовного спілкування.

Вивчення іноземної мови повинно відображати соціальні, економічні та культурні реалії країни, мова якої вивчається. Навчання іноземним мовам надає можливість спілкуватись і використовувати іноземну мову як робочій інструмент, без якого не може функціювати будь-яке спілкування. Вивчення іноземної мови збагачує кожну особистість, розширює її кругозір, підкреслює її індивідуальність.

Важливою умовою процесу формування соціокультурної компетентності є забезпечення студентів не тільки знаннями, але й формування відповіднихумінь і навичок використання знань на практиці.

Зміст соціокультурного компонента навчання іноземної мовирозглядається як: засіб соціокомунікації, національна ментальність та національний здобуток. До терміну «соціокомунікація» входять прийоми та засоби усної та письмової передачі інформації представниками певної культури. До них ми відносимо мову з специфічними відмінностями між існуючими мовними варіантами. Ці відмінності можна побачити на лексичному, фонетичному та граматичному рівнях. Також сюди відноситься мова жестів, звуків та невербального спілкування, а до особливостей письма – правила написання дат, звертань, адреси тощо.

Формування соціокультурної компетентності має на меті передачу студенту мінімуму фонових знань, якими володіє носій мови. Той, хто вивчає іноземну мову збагачується фоновими знаннями, і як особистість він стає носієм світової культури. Особливості психічної діяльності людини

вимагають формування соціокультурної компетентності для того, щоб забезпечити адекватну реакцію людини на іноземну культуру.

Спираючись на теоретичні положення, можна визначити комплекс педагогічних умов, які спрямовані на поетапне моделювання й ефективне формування соціокультурної компетентності:

1. Формування та розвиток соціокультурної компетентності передбачає оволодіння студентами країнознавчою, лінгвокраїнознавчою та соціолінгвістичною компетентностями.
2. Навчання повинно відбуватися на основі доцільно відібраного матеріалу.
3. Широке використання комунікативних ситуацій, як пріоритетних засобів формування соціокультурної компетентності у різних формах спілкування.
4. Підготовка спеціального курсу, до змісту якого входять тематичні тексти та вправи і завдання до них, а також ілюстративний аудіовізуальний матеріал.

Висновок.Соціокультурна компетентність – це знання культурних особливостей носіїв мови, їхніх звичок, традицій, норм поведінки, етикету, та вміння розуміти їхнюкомунікативну поведінку й адекватно використовувати набуті знання упроцесі спілкування, будучи при цьому носієм іншої культури.

Вважають, що соціокультурна компетентність складається з країнознавчої та лінгвокраїнознавчої компетентностей, де країнознавча – це знання про культуру країни, мова якої вивчається (знання історії, географії, економіки, державного устрою, особливостей побуту, традицій та звичок), а лінгвокраїнознавча передбачає сформованість у студентів цілісної системи уявлень про національно-культурні особливості країни, що дає змогу асоціювати з мовною одиницею ту саму інформацію, що й носії мови, і досягти, таким чином, повноцінної комунікації. Однак, таке визначення не

зовсім коректне тому, що до кожного з компонентів комунікативної компетентності входять крім знань, навички та вміння.

Соціокультурна компетентність включає країнознавчі, лінгвокраїнознавчі, соціолінгвістичні знання, вміння та навички співвідносити мовні засоби з метою та умовами спілкування. Це вміння організовувати мовленнєве спілкування відповідно до соціальних норм поведінки, які притаманні носіям мови, вміння користуватися мовними засобами відповідно до національно-обумовлених особливостей їх вживання. Дуже важливо забезпечити студентів не тільки теоретичними знаннями, а й сформувати у них вміння застосовувати ці знання на практиці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беленкова Н.М. Атабекова А.А. Иноязычная коммуникативная компетенция как средство социокультурной адаптации будущего специалиста в вузе: результаты экспериментального обучения // Высшее образование сегодня. – 2009 – №8 с. 63-67

2. Верещагин Е.М. Костомаров В.Г. Язык и культура: Лингвострановедениев преподавании русского языка как иностранного:Руководство, 3-е изд., переработанное и доп. – М. 1983 – 374с.

3. Воробьев В.В. Лингвокультурология: теория и методы / В.В. Воробьев – М. Изд-во Ун-та дружбы народов, 1997 – 331с.

4. Никитенко З.Н. О содержании национально-культурного компонента в обучении английскому языку младших школьников / З.Н. Никитенко О.М. Осиянова // ИЯШ, 1994 №5 с. 4-7.

5. Общеевропейские компетенции владения иностранным языком: Изучение, обучение, оценка. – Департамент по языковой политике. Страсбург, русская версия. М.: МГЛУ, 2003.

REFERENCES

1. Belenkova N.M. (2009)Atabekova A.A. Inoiazychnaiakommunikativnaiakompetentsiiakaksredstvosotsiokulturnoiadaptatsiibudushchehospetsialista v vuze: rezultatyeksperimentalnohoobucheniia [Foreignlanguage communicativecompetenceasameans of social adaptation of a future specialist in the higher educational institution: results of experimental teaching]. Vyssheeobrazovanie sehodnia. – №8 p. 63-67. [inRussian].

2. Vereshchahin E.M. Kostomarov V.H. (1983) Yazyk ikultura: Linhvostranovedenie v prepodavaniirusskohoyazykakakinostrannoho [Language and culture: linguistic and cultural studies in teaching Russian as a foreign language]. Rukovodstvo, 3-eizd., pererabotannoe vdop. – M. – 374p. [inRussian].

3. Vorobev V.V. (1997) Linhvokulturolohiia: teoriiaimetody[Linguistic and cultural studies: theory and methods]. V.V. Vorobev – M. Izd-voUn-tadruzhbynarodov, – 331p. [inRussian].

4. Nikitenko Z.N. (1994) O soderzhaniinatsionalno-kulturnohokomponenta v obucheniianhliiskomuyazykumladshikhshkolnikov[Aboutcontentsofnational and cultural

components in English language teaching of primary school pupils]. Z.N. Nikitenko O.M. Osiianova // Iiash, 1994 №5 p. 4-7. [inRussian].
5. Obshcheevropeiskie kompetentsiivladeniiainostrannym yazykom [Common European Framework of Reference].Izuchenie, obuchenie, otsenka. – Departamentpoyazykovoipolitike. Strasburh, russkaiaversiia. M.: MHLU, 2003.[inRussian].